

14e jaargang

nummer 3

maart 1978

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

Bij elke bijzondere handeling
gaat het denken aan het doen
vooraf. Bij het handelen van
klassen of massa's blijkt de
betekenis van het handelen
pas achteraf. Hier gaat de
daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

Geen vaste abonnementsprijs

De uitgave zal worden bekostigd uit *vrijwillige bijdragen*

Red. en adm.: Schouw 48-11, Lelystad

Postgiro 307695

D E H O O P D I E V E R V L O G E N I S

Een aantal weken geleden heeft de VPRO de vierdelige Britse televisieserie "Days of Hope" ("Dagen van Hoop") op het scherm gebracht; vier tafereelen uit de sociale geschiedenis van Groot-Brittannië tussen 1916 en 1926. Het was, durven wij zonder enige aarzeling te beweren, het beste programma dat wij ooit op de beeldbuis hebben aanschouwd, een programma dat het ten volle waard is om te worden herhaald en dat - als het aan ons zou liggen - stellig een tweede uitzending zou beleven.

Ons oordeel berust op diverse gronden, waaronder uiteraard de rondweg voortreffelijke regie en de niet minder voortreffelijke akteerprestaties. Maar deze, hoezeer zij ook tot een verhoging van ons kijkgenot hebben bijgedragen, vormen naar men begrijpen zal niet de reden dat wij in een blad als "Daad en Gedachte" - dat zich in het algemeen niet met tv-kritiek bezig houdt - achteraf over deze serie menen te moeten schrijven. Dat wij dat doen spruit voort uit het *onderwerp* dat met "Days of Hope" wordt aangesneden en uit de wijze waarop dit door de makers van deze serie is behandeld. Dat onderwerp is: de klassenstrijd van de Britse arbeiders.

Voor degenen die om de een of andere reden de uitzendingen niet mochten hebben gezien: de makers hebben in elk van de vier delen een bepaalde periode tot leven willen wekken. De eerste aflevering voert de kijker terug naar de donkere dagen van de eerste wereldoorlog. Engeland heeft zojuist de militaire dienstplicht ingevoerd. Tegen die dienstplicht verzetten zich zowel de religieuze stroming van de Quakers als de volgelingen van Keir Hardie en zijn Onafhankelijke Arbeiders Partij, die de oorlog als een worsteling tussen kapitalistische machten opvatten en die militarisme en socialisme onverenigbare zaken achten. Hoe het die dienstweigeraars vergaan is, hoe zij, na eenmaal op hun onderduikadres te zijn opgespoord, met geweld worden ingelijfd en na een training onder dwang en na militaire gevangenisstraf naar het front in Frankrijk worden gestuurd om daar tenslotte voor de krijgsraad te komen, dat wordt vervolgens met zeer indringende beelden getoond. Er wordt bovendien getoond, dat de heersers van Groot-Brittannië hun kapitaalsbelangen niet slechts op het Europese vasteland (laten) verdedigen, doch dat zij tevens in Ierland oorlog voeren met een

uitgeplunderde bevolking die zich verzet tegen de Britse overheersing.

Naar aanleiding van deze uiterst beknopte inhoudsbeschrijving zou men de opmerking kunnen maken, dat dit alles met de dagelijkse strijd van de arbeidersklasse nog niet zo héél veel heeft te maken. Maar wie de bewuste aflevering heeft gezien zal haar als onjuist bestempelen. Heel duidelijk en heel knap - met behulp van allerlei, soms kleine, realistische details - laten de makers niet slechts zien dat het in de eerste plaats de arbeiders zijn die van de oorlog bovenal de ellende hebben ondervonden, zij tonen daarnaast het leger als een instituut dat nauwkeurig het klassekarakter van de maatschappij weerspiegelt, als een machtsinstrument ook, dat dient ter handhaving van de gevestigde orde en dat als zodanig tegen de onderdrukten en uitgebuiten is gericht.

De eerste aflevering, dat blijkt uit het vervolg, is bedoeld als een soort inleiding, als een voorspel, als een opening naar de volgende delen, waarin men ervan getuige is hoe het leger, juist overeenkomstig zijn zojuist genoemde functie, tegen de strijdende arbeiders wordt gebruikt.

Hiervan is in het bijzonder sprake in het tweede deel dat geheel is gewijd aan de strijd van de mijnwerkers in 1921. Het derde deel behandelt het kortstondige eerste Labour-kabinet, dat door Ramsay MacDonald in januari 1924 werd gevormd na verkiezingen die Labour weliswaar tot de partij met de meeste parlamentszetels maakten, maar haar geen parlementaire meerderheid verschafften zodat de liberalen op de wip kwamen te zitten. Het laatste deel - dat het langste is van de vier - gaat over de algemene staking van mei 1926.

Met deze korte opsomming is het karakter van de serie nog op geen stukken na genoegzaam beschreven. Twee dingen dienen aan het voorafgaande wel in de eerste plaats te worden toegevoegd: de makers van dit programma hebben zich *strikt gehouden aan de historische feiten*, zij zijn er bovendien in geslaagd de televisiekijkers die historische feiten te laten zien *door de bril van de arbeidersklasse*.

Dit laatste is niet bereikt met behulp van - maar o zo vaak betweterige en hun doel meestal véér voorbijschietende - commentaren, maar hierdoor, dat de handeling zich bijna voortdurend - een aantal volstrekt logische uitzonderingen daargelaten - afspeelt in het arbeidersmilieu, waarin de toeschouwer als het ware wordt opgenomen. Om dat nader te illustreren: er is zó gefilmd en men beluistert zulke natuurgetrouwe dialogen, dat men af en toe het gevoel krijgt de vergaderingen van een vakbond of van een stakingskomité met alle verhitte discussies bij te wonen. In zo'n bijeenkomst wordt vanzelfsprekend over een staatsman als de eerste minister Stanley Baldwin of over de mijneigenaren niet zó gesproken als de betrokkenen zelf graag over zich zouden hebben horen spreken of zoals de burgerlijke geschiedschrijvers over hen hebben gesproken. Zo liggen de dingen nu eenmaal in een klassenmaatschappij. En dat de gebeurtenissen waarom het gaat zich in een door klassentegenstellingen gekenmerkte samenleving hebben afgespeeld, daaraan kan degene die de serie ziet moeilijk ook maar één seconde twifelen. "Days of Hope" toont de keerzijde van de officiële medaille en juist daardoor staat de serie dichterbij de werkelijkheid dan het geval is met menig mythe, de Labour-mythe en de vakbewegingsmythe inbegrepen.

Dat de makers van het programma met groot respect voor de historische werkelijkheid te werk zijn gegaan betekent niet, dat zij zich geen enkele historische vrijheid hebben veroorloofd. Terwille van de kompositie hebben zij - op bescheiden schaal overigens - enkele gebeurtenissen die zich in

verschillende jaren hebben afgespeeld in één en hetzelfde jaar gekoncentreerd. Maar het waarheidsgehalte van het programma wordt daardoor evenmin geweld aangedaan als door het feit dat daarin, naast vele historische figuren, enkele fiktieve figuren optreden wier persoonlijke lotgevallen de vier taferelen onderling verbinden.

In Engeland, waar "Days of Hope" door de B.B.C. al eerder werd uitgezonden, is op deze serie nogal wat kritiek geuit, een kritiek die rijkelijk doorspekt was met een nogal huichelachtige verontwaardiging. De makers van het programma, zo werd er onder meer gezegd, zouden het jongste Britse verleden op totaal verkeerde wijze hebben geïnterpreteerd. Uit wat wij hierboven hebben opgemerkt hebben onze lezers al kunnen afleiden, dat het om een *andere* interpretatie gaat dan waarvan doorgaans sprake is. "Dagen van Hoop" doet geen concessies aan wie of wat dan ook: niet aan de Conservatieven, niet aan de Liberalen, niet aan de Labour Party en niet aan de Britse vakbeweging. In drie van de vier delen laten de makers niet alleen de tegenstelling tussen de arbeiders en de heersende klasse zien, maar eveneens de tegenstelling tussen de arbeiders enerzijds en de Labour Party en de vakbeweging anderzijds. Zij doen dat op een wijze, die getuigt van een even uitgebreide als diepgaande studie van de beschikbare literatuur en de daarin vervatte documenten.

Inderdaad, niet alleen wat betreft de algemene tendens en wat betreft de schildering van het verloop der gebeurtenissen is "Days of Hope" in ieder opzicht een verantwoorde serie, het is zo, dat steeds wanneer - voortreffelijk goed gelijkende - historische figuren optreden, de woorden die door hen worden gesproken letterlijk ontleend zijn aan de stroom van inmiddels openbaar gemaakte notulen, rapporten, verslagen, mémoires, enzovoort.

In het laatste deel van de serie is men er heel op het eind getuige van, dat een delegatie van de TUC naar de ambtswoning van de premier trekt om hem mee te delen, dat de vakbeweging heeft besloten om de algemene staking te beëindigen met ingang van middernacht op dezelfde 12e mei. De personen die in het tv-programma van die delegatie deel uitmaken zijn precies dezelfde als die welke er in werkelijkheid deel van hebben uitgemaakt. De delegatie wordt uiterst vernederend behandeld en ook wat dat betreft stemmen de televisiebeelden nauwkeurig overeen met het relaas van de geschiedschrijvers. Men kan de gang van zaken onder andere nalezen bij Allen Hutt, *Post-war history of the British working class* (blz. 156). Eindelijk tot Baldwin en een aantal van de ministers (dezelfden die er destijds waren) toegelaten, ontwikkelt zich een gesprek, dat een regelrechte weergave is van het authentieke gesprek, zoals dat onder andere staat afgedrukt in Julian Symons, *The General Strike* (blz. 235 e.v.) tot en met de woorden waarmee Baldwin het onderhoud voor geëindigd verklaart en de heren vakbondsbestuurders de deur uit bonjourt.

Voorafgaand aan dat bittere einde ziet de televisiekijker hoe de tot de topleiding van de vakbeweging behorende Jimmy Thomas in het diepste geheim onderhandelingen voert met Viscount Samuel, die niet officieel daartoe gemachtigd maar wel officieus pogingen in het werk stelt om de staking te beëindigen, iets wat Thomas al even graag wil als hij. Alles wat men daaromtrent te zien krijgt stemt nauwkeurig overeen met de lezing van bijvoorbeeld Christopher Farman in zijn *May 1926*, *The General Strike* (blz. 265 t/m 280) en met het verslag dat Viscount Samuel daar zelf over heeft uitgebracht aan de eerste minister en dat te vinden is in het boek van de reeds genoemde Symons (blz. 241).

Eerder in deze laatste aflevering komt op een gegeven moment Ramsay MacDonald, de leider van de Labour Party in beeld en hij verklaart dan dat hij altijd tegenstander van een algemene staking is geweest en nadat deze toch is afgekondigd niet van opinie is veranderd, om er dan op te laten volgen: "Maar wat kun je er aan doen?". Hij heeft dat op de eerste dag van de algemene staking letterlijk zo gezegd blijkens een verslag in de *Daily Herald* van 4 mei 1926.

Deze voorbeelden, waarmee wij de authenticiteit van de dialoog pogen te illustreren, zouden wij met vele, vele andere voorbeelden kunnen uitbreiden. Terwille van de plaatsruimte zien wij daarvan af. Wij willen namelijk ook nog spreken over wat wij "de algemene tendens" van de serie hebben genoemd: de schildering van de diepe kloof tussen de arbeiders en hun zogenaamde vertegenwoordigers, hetzij van de Labour Party, hetzij van de vakbeweging.

Hoe ver de zogenaamd "socialistische" politici wel van de arbeidersklasse af staan wordt behalve aan het slot van het laatste deel, vooral ook getoond in het tweede deel, dat - zoals gezegd - handelt over de dagen dat Labour, zoals in de serie door iemand wordt opgemerkt, "weliswaar aan de regering, maar niet aan de macht is" (in 1924), woorden waarmee wederom een historische uitspraak wordt herhaald 1). De kloof tussen de van hoop vervulden, die (nog) in vakbeweging en partij geloven en de leiders, die even machteloos zijn als bang om bezitters of liberalen voor het hoofd te stoten, aangezien zij *dezen* juist als hun gelijken beschouwen, is in deze aflevering van de serie zo mogelijk nóg duidelijker zichtbaar dan al voortdurend het geval is.

Een verkeerde interpretatie van het Britse verleden? Welnee, een interpretatie integendeel, die precies overeenkomt met wat bijvoorbeeld een zo scherp waarnemende tijdgenote als Beatrice Webb op 12 februari 1925 in haar dagboek konstateerde, namelijk dat "de leden van de Labour Party in feite tot de heersende klasse behoorden", iets wat lang vóór haar ook al door anderen was vastgesteld.

Wat de afstand tussen de arbeiders en de vakbondsbestuurders aangaat, die in het bijzonder in het vierde deel van "Days of Hope" aan de orde is, maar waarop ook al terloops wordt gewezen in het tweede - aan de mijnwerkersstrijd gewijde - deel, er is ook wat dat punt betreft geen sprake van, dat er een karikatuur van de werkelijkheid zou zijn gemaakt. De tv-kijker is er getuige van hoe de Generale Raad van de Britse vakbeweging al 't mogelijke doet om de algemene staking te voorkomen om vervolgens, nadat die staking eenmaal onvermijdelijk is gebleken, voortdurend achter de rug van de arbeiders en buiten het bestuur van de mijnwerkersbond om tegen de staking samen te zweren. Wat men op de beeldbuis ziet heeft zich volgens alle door ons reeds genoemde auteurs vrijwel precies zo afgespeeld.

Maar zijn dan die scènes waarin men een snob als Jimmy Thomas 2) met hertogen en gravinnen van een welvoorzien tafelschikking ziet genieten (en de leden der heersende klasse hun welbekende onbenulligheden hoort verkondigen) niet sterk gekleurd en overdreven? Geen sprake van. In een voortreffelijk boekje over de Britse vakbeweging vertelt Tony Lane - in een hoofdstukje dat speciaal over de bestuurders handelt - bladzijden lang over dergelijke

1) Men treft haar o.a. aan in Allen Hutt, Post-war history of the British working class, blz. 79.

dure en deftige diners (zowel in het verleden als in het heden), en dat op grond van serieuze krantenberichten of van getuigenissen van o.a. enkele bestuurders zĳlf, onder wie (de ook in de serie voorkomende) Walter Citrine 3).

Verre van zich aan overdrijving te hebben schuldig gemaakt, hebben de makers van "Days of Hope" ook in dit opzicht nog terughoudendheid aan de dag gelegd. Wat men bijvoorbeeld in de serie (jammer genoeg) niet ziet, is het huwelijk van Thomas' dochter Peggy, juist tijdens de algemene staking. Op het protserige huwelijksfeest, waarvan de glans scherp kontrasteerde met de ontberingen die de Britse arbeiders zich getroostten, verschenen, op uitnodiging van de vader van de bruid, verscheidene figuren uit het allerreaksionairste deel van de heersende klasse. Tot hen behoorde ook... de eerste minister Stanley Baldwin, met wie de Britse proletariĳers zich op dat moment in openlijke "oorlog" bevonden. 4).

De hoop die vele Britse arbeiders in de jaren '20 op dergelijke "leiders" hadden gevestigd, moest wel in rook vervliegen. Dat lag overigens minder aan die "leiders" als zodanig als wel aan de functie en het karakter van de vakbeweging, waarvan een man als de Conservatieve politicus Andrew Bonar Law omstreeks die tijd verklaarde, dat zij "de enige borstwering vormde tussen zijn klasse en de afgrond waarin de bestaande maatschappij dreigde te verdwijnen" 5). Niettemin, die volstrekt ongerechtvaardigde hoop kon men destijds in Groot-Brittanniĳ overal bespeuren. Egon Wertheimer spreekt er over in zijn "Portrait of the Labourparty" 6) en "dagen van hoop" is letterlijk de uitdrukking die G.D.H. Cole in zijn "A short history of the British working class movement" ("Een korte geschiedenis van de Britse arbeidersbeweging") gebruikt om de periode in kwestie te karakteriseren. Tot en met de tital toe is de bewuste serie derhalve doordacht en in overeenstemming met de feitelijkheid.

Dat gaat zo ver zelfs, dat wanneer op een gegeven ogenblik in een politieke bijeenkomst van de Britse C.P. over de internationale situatie gesproken wordt en de politiek van het bolsjewistische Rusland ten aanzien van Duitsland ter sprake komt, strikt overeenkomstig de werkelijkheid wordt opgemerkt, dat Moskou de Duitse K.P.D. en haar toenmalige leider Brandler heeft laten barsten omdat het Russische staatsbelang het zo vereiste. Want niet slechts de Britse uitbuiters en hun trawanten worden in het zonnetje gezet, maar óók de leninistische. Dat blijkt bijvoorbeeld wanneer men getuige is van het - alweer *historische* - bezoek van een Russische handelsdelegatie aan Londen in 1924. De Russische "revolutionaire" bureaukraten en diplomaten blijken het best met de parlamentsleden en met MacDonaldis ministers te kunnen vinden, maar stoten naieve arbeiders die hen komen begroeten voor het hoofd.

Natuurlijk - daar ligt de verklaring voor de in Engeland gerezen vertoewening - is het lang niet voor iedereen plezierig met de neus op al die feitelijkheden te worden gedrukt. De parlamentsleden en de officials van de Labour Party en de bezoldigde bestuurders van de Britse vakbeweging behoren ongetwijfeld tot degenen die de B.B.C. de uitzending niet in dank hebben afgenomen. Bij vertoning buiten Engeland kan uit de overeenkomstige kringen al evenmin een gunstige reactie worden verwacht. Daarom heeft het ons dan ook allerminst verwonderd dat hier te lande de met die kringen verwante VARA dit programma niet op het scherm heeft willen brengen. Want de dingen die er in aan de orde worden gesteld doen zich niet bepaald alleen in Engeland voor. Wij behoeven slechts te herinneren aan het optreden van

de toenmalige NVV-topman Ad Vermeulen tijdens de staking van 't Amsterdamse gemeentepersoneel in 1955 toen hij de leden van dat verbond tevergeefs de rol van stakingsbrekers wilde opdringen, om dat duidelijk te maken. De nauwe, publiekelijk onderstreepte, vriendschap tussen de vakbondsbestuurder Hülsker en de Rotterdamse ondernemersvertegenwoordiger Backx is er een ander bewijs voor.

Dat de kwaliteit van de serie na het eerste deel voortdurend zou afnemen, zoals de zogenaamd "rode" omroep tot zijn verontschuldiging heeft aangevoerd, is een armzalig smoesje. De allerwegen lovende beoordelingen van "Days of Hope" hebben dat bewezen en iedere tv-kijker heeft het onafhankelijk daarvan ook zelf kunnen vaststellen. De serie bereikt integendeel hoe verder zij vordert des te groter hoogte. Het vierde deel moge het langste zijn, wij hebben er ademloos en nóg geboeider naar gekeken dan naar de uiterst boeiende delen die waren voorafgegaan.

In het bovenstaande hebben wij ons best gedaan een gedocumenteerd bewijs te leveren van het werkelijkheidsgehalte van "Days of Hope" om zodoende de beschuldiging van "een onjuiste interpretatie der sociale geschiedenis" te weerleggen. Wij zijn er ons van bewust dat wij daarmee voor arbeiders een volstrekt overbodig werk hebben verricht. Arbeiders die de serie zagen hebben geen verwijzingen naar de historische literatuur meer nodig. Ook zonder die, en ook zonder dat zij op de hoogte zijn van de Britse geschiedenis, zullen zij grif erkennen dat de serie de historische werkelijkheid uitbeeldt, aangezien hetgeen zij op het scherm te zien kregen nauwkeurig overeenstemt met de werkelijkheid die zij dagelijks ervaren.

Wanneer, om een voorbeeld te noemen, in het tweede deel van "Days of Hope" de verbitterd strijdende mijnwerkers liever zélf met de geraffineerde mijneigenaar willen onderhandelen dan dit over te laten aan de distriktsbestuurder van hun bond en deze het zwijgen opleggen met de woorden dat hij "toch nooit anders doet dan twee heren dienen", dan is dat voor arbeiders een direkt herkenbare situatie. Een even herkenbare situatie is het voor hen ook, dat de distriktsbestuurder waarvan hier sprake is door de mijneigenaar in diens automobiel naar de bespreking is meegenomen.

Dergelijke kleine tafereeltjes, waarvan de serie vol zit, zijn voor arbeiders niet slechts herkenbaar, zij hebben voor hen ook een grote mate van aktualiteit. Zij behoren niet slechts tot het verleden, en dan nog wel het verleden van Groot-Brittannië, zij maken evenzeer deel uit van het heden en dan óók buiten het Britse territoir. Om deze reden aarzelen wij niet te beweren dat "Days of Hope" ons niet slechts bepaalde gebeurtenissen van gisteren voor ogen stelt, maar al evenzeer een nog veel grotere reeks van gebeurtenissen van vandaag. Dat geldt niet slechts voor de op Ierland betrekking hebbende scènes, die ook de tv-kritici getroffen hebben door hun opvallende gelijkenis met hetgeen zich daar thans afspeelt, het geldt praktisch voor alles wat men te aanschouwen krijgt. Wie moet er niet aan de moderne bedrijfsbezettingen denken bij het zien van de mijnbezetting in het tweede deel? Het is de enige arbeidersaktie in de serie die de arbeiders een (deel) sukses oplevert; het is ook de enige aktie in heel de serie die door de arbeiders buiten de vakbeweging om door hen zélf ondernomen wordt.

Daarom, aan alles wat wij over dit fascinerende programma reeds hebben opgemerkt, dient nog dit te worden toegevoegd, dat het indirekt ook het levensgrote verschil tot uitdrukking brengt tussen de oude, traditionele arbeidersbeweging en de strijd van de arbeiders zelf. Dat is menen wij,

ongetwijfeld een verdienste van de makers, maar niet van hen alleen. In een van de besprekingen van "Days of Hope" hebben wij gelezen, dat bij het totstandkomen daarvan een groot aandeel werd geleverd door amateurs en dat deze een opmerkelijke prestatie hebben verricht. Dat wekt de indruk alsof die amateurs zich als uitstekende acteurs hebben ontpopt. Dat is onze mening niet. Wij zien het zo, dat de arbeiders, die in groten getale in het programma als "figuranten" - en veel méér dan dat - zijn opgetreden, allerm minst "geakteerd" hebben, doch slechts *zichzelf* zijn geweest. Wij willen daarmee beslist niet betwisten dat de regisseur een zeer opmerkelijke prestatie heeft verricht waarvoor hem de grootst mogelijke lof toekomt. Van al zijn ongetwijfeld vele ideeën die hij verwezenlijkt heeft houden wij echter zijn idee om de arbeidersfiguranten de rol van "hun eigen leven" toe te vertrouwen voor het belangrijkste en beste idee. Hoe belangrijk de door beroepsacteurs vervulde historische rollen in het stuk ook mogen zijn, in feite wordt de belangrijkste rol door de arbeiders vervuld. Zij hebben op "dagen van hoop" - dat in feite beter nog "dagen van valse hoop" had kunnen heten - hun stempel gedrukt, zoals zij ook hun stempel hebben gedrukt op de periode die in beeld wordt gebracht.

- 2) Wij aarzelen niet om J.H. Thomas een snob te noemen. Geen enkele Britse vakbewegingsleider heeft ooit zó zijn best gedaan om zich de manieren en gewoonten der heersende klasse eigen te maken en door haar als één van haar leden te worden beschouwd als hij. Christopher Farman noemt hem op blz. 26 van zijn boek "May 1926" nadrukkelijk als de bestuurder die er het meest op uit was om de sporten van de sociale ladder te beklimmen.
- 3) Tony Lane, *The Union makes us strong* (De vakbond maakt ons sterk, een titel die ironisch is bedoel), blz. 224 e.v.
- 4) Zie Farman, blz. 322.
- 5) Zie Tony Lane, als voren, blz. 129.
- 6) In Nederlandse vertaling verschenen onder de titel "De Britse Arbeiderspartij", maar sinds lang uitverkocht.

=====

EEN BROCHURE DIE EEN LEEMTE VULT

De geschiedschrijvers, die in 't algemeen aan de strijd van de arbeiders niet al te veel aandacht plegen te schenken, zijn nog véél en véél spaarzamer mét hun woorden als het gaat om het verzet van arbeiders die door de heersende klasse ter verdediging van háár belangen onder de wapenen zijn geroepen. Gevallen van muiterij in het leger of op de vloot worden meestal zoveel als dat mogelijk is verzwegen en behoren - enkele spektakulaire uitzonderingen daargelaten - tot het minst bekende deel der sociale historie. Een bescheiden, maar niettemin uitstekend geslaagde poging om in die leemte enigermate te voorzien is dezer dagen ondernomen in Engeland. De "Solidarity"-groepen in Oxford en Londen hebben gezamenlijk een

zeer belangwekkende, goed gedocumenteerde, prima verzorgde en van enkele treffende illustraties voorziene brochure uitgegeven, gewijd aan mouterij van soldaten en matrozen in de jaren tussen 1917 en 1920. De auteur ervan is Dave Lamb, een jonge, ons persoonlijk bekende Brit, wiens opvattingen in vele opzichten afwijken van die welke door de groep Solidarity als zodanig worden gehuldigd en die er in het verleden blijk van heeft gegeven méér oog te hebben voor de zelfstandige beweging der arbeiders.

Let men op de periode waarop zijn verhandeling betrekking heeft, dan wordt men uiteraard terstond getroffen door de omstandigheid dat deze gedeeltelijk samenvalt met het laatste gedeelte van de eerste wereldoorlog. Inderdaad: een deel van de door hem vermelde en beschreven mouterijen vond plaats in volle oorlogstijd, op een moment dat de betrokken muiters aan een der toenmalige fronten stonden. Wat zijn schildering des te interessanter maakt is het feit, dat het daarbij in hoofdzaak om akties van Britse of Canadese militairen gaat, om mouterijen derhalve die tot een van de met zorg bewaarde "geheimen" van wereldoorlog I behoren.

Dat in 1917 de matrozen van de Duitse *Hochseeflotte* in opstand zijn gekomen en dat een tweede opstand van de Duitse matrozen op de vloot en in de marinebasis Kiel het sein heeft gegeven tot de Duitse Novemberrevolutie van 1918 is wel vrij algemeen bekend. Bekend zijn ook de oorlogsmoeheid de desertie en de mouterijen bij de legers en bij de marine van Rusland en van Oostenrijk-Hongarije. Maar het is veel minder bekend, dat niet slechts de verliezers van 1918, maar al evenzeer de overwinnaars op uitgebreide schaal met dezelfde verschijnselen te maken hebben gehad.

Niet alleen daarin dat hij dit aan de hand van officiële documenten aantoonst ligt de verdienste van Dave Lamb. Wij zien de betekenis van zijn geschrift vooral in de wijze waarop hij de betreffende mouterijen schetst. Hij laat zien, dat het steeds weer om spontane verzetsuitbarstingen ging, die allerminst van buitenaf door wie of wat dan ook werden uitgelokt of georganiseerd. Hij laat ook zien, dat deze spontane en ongedisciplineerde voorvallen, die zich telkens weer voordeden ook nog lang na de wapenstilstand en de daarop volgende vrede van Versailles, de gevestigde orde in Groot-Brittannië zeer ernstig hebben bedreigd. Uit de brochure van Lamb blijkt, dat weliswaar in Midden- en Oosteuropa de oorlog plaats maakte voor de revolutie, maar dat ook in Engeland de sociale omwenteling aan de maatschappelijke horizon verscheen. Hij laat bovendien heel duidelijk zien dat maatschappelijke verandering allesbehalve een kwestie is van perfecte organisaties en gedisciplineerdheid der opstandigen.

Volgens Dave Lamb is er juist sprake van het tegendeel van wat bijvoorbeeld de leninisten altijd plegen te verkondigen. Daar ligt volgens de auteur ook een van de redenen dat deze mouterijen door de geschiedschrijvers altijd veronachtzaamd zijn. Geschiedschrijvers, zo zegt hij, plegen de historische gebeurtenissen te bekijken door de bril van de "leiders" die zich een zelfstandig optreden van de arbeidende klasse niet kunnen indenken en die, om deze reden, zichzelf steeds (ten onrechte) met de klasse identificeren.

In een slotwoord merkt Lamb op, dat de algemene staking van 1926 in Engeland, die door de vakbeweging werd uitgeroepen en geleid, door velen als een revolutionaire gebeurtenis wordt beschouwd, die het burgerlijke Engeland tot dicht bij de ineensstorting bracht. Lamb denkt er anders over. Hij beschouwt deze staking van 1926, waarbij de Britse vakbeweging als de redder van het Britse kapitalisme optrad, juist als het einde van een pe-

riode waarin het Britse rijk aan een veel ernstiger bedreiging van binnen-uit bloot stond dan in mei 1926. 't Is ook dit aldus ontwikkelde gezichtspunt dat de betekenis van zijn geschrift nog verhoogt. Aan diegenen onder onze lezers die de Engelse taal machtig zijn zij de brochure van harte aanbevelen. Zij kan eventueel via ons redaktie-adres worden besteld. De prijs bedraagt 25 p (ongeveer f 1.75). Maar daar komt dan nog wel f 1.20 aan porto-kosten bij.

=====

K L A S S E N S T R I J D I N R O E M E N I E

"Als het wáár is", zo hebben wij wel eens horen opmerken, "dat de socialistisch genoemde landen van Oost-Europa in feite *kapitalistische* landen zijn" - omdat er op basis van de loonarbeid wordt geproduceerd en er derhalve sprake is van meerwaardevorming - "hoe valt het dan te verklaren, dat er daarginds geen klassenstrijd te bespeuren valt?"

De vraag, menen wij, kan het beste worden beantwoord met een weder-vraag: hoe valt het te verklaren, dat zij die dergelijke opmerkingen maken van de klassenstrijd in Oost-Europa niets bespeuren?

Het antwoord op beide vragen is even simpel. "Hoe komt het", vraagt de plotseling blind geworden, "dat het daglicht vandaag ontbreekt?" De zon staat aan de hemel, zo legt men hem uit, maar gij kunt hem niet meer zien. De "blinden" die in Oost-Europa geen klasseverzet van de arbeiders ontdekken kunnen, dienen te beseffen dat zij het slachtoffer zijn van de sociale sprookjes die zij maar al te gretig hebben geslikt. Wie niet aan sprookjes wenst te geloven kan aan het bestaan van de klassenstrijd in de Oost-Europese landen - met inbegrip van Rusland - geen sekonde twijfelen.

Toegegeven: die klassenstrijd is buiten het betrokken land niet altijd even duidelijk zichtbaar 1). Op gezette tijden echter neemt hij de vorm aan van een fel oplaaiend verzet. Dat was in 1953 het geval in Oost-Duitsland en in 1956 in Hongarije. Eveneens in 1956 alsmede in 1970/71 en in 1976 waren de Poolse arbeiders in beweging in telkens weer andere industriesteden. In 1977 was het de beurt aan Roemenië.

Op 1 augustus van het vorige jaar legden in dat land 90.000 mijnwerkers de arbeid neer. Het sein tot de staking werd gegeven door de kompels van de mijn te Lupeni in de vallei van de Jiu, alwaar zich het grootste kolenbekken van Roemenië bevindt. De direkte aanleiding tot hun aktie was de aangekondigde invoering van een nieuwe pensioenwet die onder meer buitengewoon nadelige gevolgen zou hebben voor diegenen die, na een periode van 20-25 jaar zware arbeid, hun longen in zo sterke mate door silicose 2)

-
- 1) Dat er ook in Rusland dagelijks sprake is van arbeidersverzet is - aan de hand van Russische bronnen - overtuigend in een omvangrijke studie aangetoond door de Britse schrijfster Mary McAuley. Helaas is haar boek (nog) niet in het Nederlands vertaald.
 - 2) Silicose is een gevreesde mijnwerkersziekte die ontstaat door het in de longen dringende kolenstof.

zagen aangetast, dat zij nog slechts gedeeltelijk arbeidsgeschikt werden verklaard en niet meer ondergronds konden werken. Als bovengronders verdienen zij niet meer dan 70% van het loon dat zij voor ondergronds werk genoten en volgens de nieuwe pensioenwet zouden hun pensioenen dáárop worden gebaseerd en niet op het hogere loon dat zij in het verleden en gedurende het grootste deel van hun leven hadden verdiend.

Zoals bijna altijd in dergelijke gevallen was de in het uitzicht gestelde nieuwe pensioenregeling slechts de druppel die de emmer deed overlopen. Al in 1972 werd de Roemeense regering gekonfronteerd met tal van klachten in het bewuste bekken. De arbeiders toonden zich toen ontevreden over het slechte voedsel, over hun slechte huisvesting, over te hoge normen en over slechte machines. Sindsdien waren hun leefomstandigheden en arbeidsverhoudingen niet verbeterd 3). Hoewel de mijnwerkers in Roemenië de best-betaalde arbeiderscategorie vormen en zij de afgelopen jaren nog zeer aanzienlijke loonsverhogingen kregen, bleef onder hen een algemeen gevoel van ontevredenheid heersen. Het is niet moeilijk om te begrijpen waaruit dat voortspruit indien men let op de eisen die zij tijdens hun staking van augustus j.l. stelden: verkorting van de werkdag tot zes uur, verlaging van de pensioengerechtigde leeftijd tot 50 jaar, kosteloze maaltijden te verstrekken door het bedrijf en gratis werkkleding 4).

In de jaren 1955 t/m 1957 genoten de Roemeense mijnwerkers bepaalde voorrechten. In de jaren die daarop volgden werden die hun stuk voor stuk weer afgenomen. De Roemeense staat begon met de verwezenlijking van een omvangrijke industrialisatie en uiteraard geschiedde de daarvoor vereiste snelle akumulatie op kosten van de arbeidende klasse. Voor de mijnwerkers was in augustus j.l. de maat vol. Behalve de intrekking van de nieuwe pensioenwet en de eisen die wij reeds hebben genoemd, verlangden zij bovendien de wederinvoering van hun vroegere rechten, afschaffing van de onbetaalde overuren en het ontslag van de op dat tijdstip in functie zijnde mijndirecties 5).

-
- 3) Dat zich in 1972 als gevolg van de ontevredenheid van de mijnwerkers moeilijkheden voordeden - vooral in het mijnwerkersdorp Petrilla - en dat de situatie in vijf jaar niet was verbeterd, werd in juli 1977 toegegeven door de Roemeense minister van de mijnen, Constatin Babalau.
 - 4) Dat juist de best-betaalde arbeiders zich het strijdbaarst toonden is voor ons een normale zaak. Dat is altijd zo.
 - 5) Wij baseren dit artikel op informatie, verstrekt door het Duitse "Sozialistisches Osteuropa Komitee" - welk comité zijn inlichtingen verkreeg van het in Parijs gevestigde "Comité français pour la défense des droits de l'homme en Roumanie" ("Frans comité voor de verdediging van de mensenrechten in Roemenië") - alsmede op een artikel van Anca Mihailescu in het te Londen uitgegeven "Focus on Eastern Europe". Dit Engelse bulletin publiceerde ook drie brieven die Roemeense mijnwerkers aan de directeur van Radio Free Europe in München hebben geschreven. Eén van die brieven werd ook in het Duitse bulletin afgedrukt. De in beide bulletins vermelde feiten stemmen inhoudelijk met elkaar overeen. We ontleenden ook - ja zelfs vooral - bijzonderheden aan de brieven.

De Roemeense autoriteiten reageerden op de mijnwerkersstaking in eerste instantie met scherpe onderdrukingsmaatregelen. Er werden waterkanonnen, veiligheidsagenten, politie-afdelingen en troepen ingezet. Toen de arbeiders zich niet lieten intimideren gooide de regering het over een andere boeg. Twee leden van het centrale comité van de Roemeense C.P., vice-premier Ilie Verdets en Gheorghe Pana 6) werden naar het mijndistrikt gestuurd. Hun zending liep op een volslagen fiasko uit. De stakers weigerden met hen te praten. Het van onder-op gevormde stakingscomité verlangde, dat de opperste partijbaas, Ceausescu zélf zou komen en om kracht bij te zetten aan deze eis namen de arbeiders de twee leden van het centrale comité als gijzelaars gevangen.

Drie dagen na het uitbreken van de staking zag partijleider Ceausescu zich gedwongen hetzelfde te doen wat voor hem de Poolse partijleider Gierk had gedaan toen de werf- en havenarbeiders van Gdynia en Szczecin in verzet kwamen: hij reisde spoorwegs per helicopter naar 't opstandige gebied.

Vijfendertigduizend mijnwerkers 7) hadden zich verzameld te Lupeni. Ze waren daar uit verre omtrek, van overal waar de mijnen lagen, naar toe gekomen. Toen Ceausescu arriveerde werd hij uitgefloten, overstelpt met beledigingen en ontvangen met de kreet: "Weg met de proletarische bourgeoisie". Niet minder dan *vijs uur* aan één stuk waren de woordvoerders van de mijnwerkers voor het front van hun kameraden met de premier in fel debat. Toen beloofde Ceausescu, dat met de wensen van de mijnwerkers rekening zou worden gehouden en hij gaf ook zijn woord, dat er géén vergeldingsmaatregelen zouden worden getroffen.

Ceausescu had zich ongetwijfeld zijn gesprek met de arbeiders anders voorgesteld. Hij verklaarde aanvankelijk: "Wees verstandig en ga weer aan het werk, anders zullen jullie vernietigd worden." Pas toen dat geen enkel effect bleek te sorteren zag hij zich genoodzaakt uit een ander vaatje te tappen. Hij stelde toen de mijndirekties en de lokale overheden aansprakelijk voor de misstanden om tenslotte volledig voor de stakers door de knieën te gaan. Met de mond althans...

De mijnwerkers, die Ceausescu's plechtige verzekeringen ernstig namen, gingen op 4 augustus 1977 weer aan het werk. Daarop werden er inderdaad maatregelen getroffen, maar niet ten behoeve van, doch *tegen* de in verzet gekomen arbeiders. De vallei van de Jiu werd blootgesteld aan de wraak van de partij, dat wil zeggen: van de Roemeense heersende klasse.

De in het mijndistrikt gelegerde veiligheidspolitie en militaire eenheden werden verdubbeld. Van half september af werden er bij iedere mijn soldaten gestationneerd. In de rijen van de mijnwerkers werden geheime agenten geïnfilteerd, die door de arbeiders terstond als "de smerissen van de partij" werden aangeduid. In een door 22 mijnwerkers ondertekende brief leest men: "Zodra zij je ook maar één woord van kritiek horen uitnemen zij je apart en ranselen je op een vreselijke manier af; het is hun bedoeling ons versuft te maken en daarom slaan ze ons op het hoofd. Er lopen heel wat mijnwerkers met hun hoofd in verband..."

6) Volgens een andere lezing zou de regeringsdelegatie hebben bestaan uit Verdets en minister Babalau. Welke lezing de juiste is valt door ons niet te controleren.

7) Het getal van 35.000 wordt in alle bronnen vermeldt.

Daarbij bleef het niet. Minister Babalau trof, in samenwerking met de mijndirectie, met burgemeester Negruts van Petrosani 8) en de distrikts-prefekt Radulescu, nog verdere maatregelen: in alle mijnen vielen er ontslagen. In totaal kwamen er 4000 mijnwerkers op straat te staan. En dat niet alleen, maar de ontslagenen - altijd diegenen die tijdens de staking de een of andere rol hadden gespeeld, bijvoorbeeld doordat zij in stakingskomité's werden gekozen - werden bovendien 's nachts gearresteerd en naar andere delen van het land gedeporteerd, alwaar zij in de landbouw moesten werken. Een delegatie van 15 tot 20 mijnwerkers begaf zich naar Boekarest om de zaak met het partijbestuur te bespreken. Zij kregen nul op het request.

Als gevolg van dit alles zijn de Roemeense mijnwerkers eind september en begin oktober 1977, ondanks de onderdrukking waaraan zij waren blootgesteld, opnieuw in staking gegaan. Hun strijd bleef toen niet enkel beperkt tot het kolenbekken in de vallei van de Jiu, maar sloeg over naar andere kolendistrikten en ook het staalcentrum Hunedoara werd door stakingen getroffen. Over het verloop van die tweede stakingsgolf ontbreken ons tot nu toe nadere bijzonderheden.

8) Petrosani is een van de plaatsen in het bewuste mijndistrikt.

=====

D E S P I J K E R O P D E K O P

De vooraanstaande Amerikaanse vakbewegingsleider David Dubinsky heeft bij zekere gelegenheid verklaard, dat "de vakbeweging het kapitalisme nodig heeft gelijk de vis het water behoeft". Met die uitspraak heeft hij de spijker precies op de kop geslagen. Wij vonden zijn woorden geciteerd in een korte, aan de vakbeweging gewijde beschouwing in het Amerikaanse blad "Now and after" ("Nu en straks"). Daarin werd ook uiteengezet dat "de vakbondsleider loonarbeiders organiseert om hun arbeidskracht te verkopen aan degene die er het meeste voor biedt en tegen de beste voorwaarden. De vakbondsleider, zo leest men daar verder, "aanvaardt de algemene arbeidsverhoudingen zoals die in het kapitalistische stelsel bestaan en treedt op als een handelsagent binnen dat systeem waarbij hij pingelt en onderhandelt over lonen, arbeidsuren en arbeidsvoorwaarden voor de leden van zijn bond". Deze definitie van de vakbondsleider ontleende "Now and after" aan een studie van C. Wright Mills, getiteld: "De nieuwe machthebbers: Amerika's vakbondsleiders.

De uiteenzettingen van "Now and after" behelzen, zoals onze lezers zullen hebben opgemerkt, voor ons niets nieuws of opzienbarends. Dat wij deze karakteristiek van de vakbeweging hier afdrukken, heeft uitsluitend de bedoeling aan te tonen, dat onze analyse van de vakbeweging allerminst de merkwaardige konklusie van een handjevol exentrieken is, maar dat ons oordeel over de vakbeweging in wijde kring wordt gedeeld. Het zou ons niet moeilijk vallen het uit de Verenigde Staten afkomstige citaat met citaten

van precies dezelfde inhoud uit tal van industrielanden aan te vullen. De onderhavige beoordeling van de vakbeweging is een *algemene*, wijd verbreid onder arbeiders, wijd verbreid onder serieuze, niet van vooroordelen uitgaande onderzoekers. Niet de opvatting, dat de vakbeweging een instrument van de kapitalistische orde vormt is de *uitzondering* op de traditionele mythe, maar omgekeerd: de vakbondsmythe, volgens welke de vakbeweging een instrument der arbeidende klasse is, die juist vormt de uitzondering.

In "Now and after" wordt ook - geheel in overeenstemming met onze zienswijze - gekonstateerd, dat de vakbeweging in het geheel niet voor de arbeidersstrijd is toegerust en dat ditzelfde eveneens geldt voor de zogenaamde politieke partijen van de arbeidersklasse. "Now and after" erkent, dat dit soort organisaties een enkele keer wel eens bepaalde verbeteringen binnen het kapitalistische systeem tot stand hebben weten te brengen. Niettemin, aldus het Amerikaanse blad, gaat al hun aktiviteit *ten koste* van de zélf-aktiviteit van de arbeiders en ten koste van hún controle over hun eigen akties. Ter staving van deze en soortgelijke gevolgtrekkingen wijst "Now and after" er op, dat het ondernemerdom, dat aanvankelijk weinig sympathie voor de vakbeweging opbracht, die mening al sinds lang heeft herzien en heel goed beseft, dat de vakbewegingsbureaucratie een waakhond is, die uiterst zorgvuldig past op de handhaving van de arbeidsvrede.

Tenslotte betoogt "Now and after" - evenals wij - dat alle pogingen van zogenaamde linkse groepen of partijen om de vakbeweging te radikaliseren of "van binnenuit te veroveren" vanwege het werkelijke karakter van de vakbeweging tot mislukking zijn gedoemd. In hetzelfde opstel wijst het Amerikaanse blad er ook op, dat met de ontwikkeling van het kapitalisme en van de klassenstrijd, de arbeiders hoe langer hoe meer zelfstandig strijden en in konflikt met de vakbeweging geraken.

Aan dergelijke uiteenzettingen hebben wij niets toe te voegen.

=====

" E E N M I N I S T E R U I T D E V A K B E W E G I N G ?

W E L I E T S V O O R T E Z E G G E N "

Op 3 december j.l. publiceerde het weekblad "Vrij Nederland" geheime notulen van vergaderingen, die de Tweede Kamerfractie van het C.D.A. had gehouden tijdens de langdurige periode van de kabinetsformatie. In één van die vergaderingen, die van de 17e oktober van het vorige jaar, kwam niet alleen de zo netelige kwestie van de verdeelsleutel (8-7-1 of 7-7-2) aan de orde, maar ook de vraag in hoeverre een figuur als de heer Boersma voor het C.D.A. als minister van sociale zaken eigenlijk wel aanvaardbaar was. De heer Boersma - lid van het demissionaire kabinet-Den Uyl en niet bij de fractievergadering aanwezig - behoorde weliswaar als anti-revolutionair tot het C.D.A., maar, zo werd er gekonstateerd, hij was geliefd bij de PvdA en bij de vakbeweging en hij werd dientengevolge door sommige leden van het C.D.A. nauwelijks meer als een der hunnen beschouwd.

Als fractievoorzitter fungeerde in deze vergaderingen de heer Van Agt, die als minister uit het demissionaire kabinet was getreden om de leiding

van de fractie op zich te kunnen nemen. Zijn reactie op de opmerkingen van deze strekking was, dat er eigenlijk wel iets viel te zeggen voor een minister van sociale zaken die zou zijn voortgekomen uit de Federatie Nederlandse Vakbeweging 1). Want - aldus de heer Van Agt - een minister van sociale zaken voortgekomen uit de FNV zou in staat zijn "het nullijnbeleid door te voeren met kennis en begrip voor de gevoelens in de vakbeweging".

Wat de heer Van Agt betoogde kwam er op neer, dat een sociaal beleid dat indruist tegen de materiële belangen van de arbeidersklasse het beste in samenwerking en overleg met de vakbeweging kan worden gevoerd aangezien zij de aangewezen instantie is om de arbeiders in het gareel te houden en derhalve ook het best kan worden toevertrouwd aan een minister die met de vakbeweging op goede voet staat, dáár contacten heeft en de wegen weet te vinden om die vakbeweging ertoe te brengen een dergelijk beleid te "verkoopen". Een oude wijsheid, in de praktijk herhaaldelijk beproefd en juist bevonden. Dat tenslotte in het nieuw opgetreden kabinet-Van Agt-Wiegel de portefeuille van sociale zaken aan een uit de christelijke vakbeweging, althans uit de kring van de christelijke vakbeweging voortspruitende figuur als de heer Van Albeda en niet aan een figuur uit de FNV werd toevertrouwd, tast de wijsheid die Van Agt ten beste gaf in beginsel natuurlijk in het geheel niet aan.

-
- 1) De demissionaire minister van sociale zaken Boersma was afkomstig uit de kring van het CNV. Van Agt kantte zich derhalve niet tegen degenen die Boersma liever niet wilden maar hij pleitte vóór iemand die bij de vakbeweging in het algemeen en dan in het bijzonder bij de grootste een even wit voetje had. Hoe waar het ook moge zijn dat het optreden van de heer Van Agt onmiskenbaar de invloed der jezuiten verraadt, juis deswege kan hem een werkelijk opvallende mate van sluwheid niet worden ontzegd.

=====